ბიზნესი და ეკონომიკის კანონები

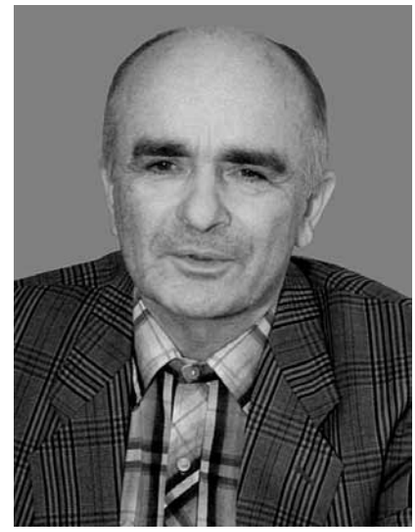

აზიკო სისვაძე

თბილისის საბანკო-საფინანსო ინსტიტუტის სრული პროფესორი

ბიზნესის ეკონომიკური თავისუფლების სივრცის ერთ-ერთ შემომსაზღვრელ ფაქტორს ეკონომიკის კანონების სისტემა წარმოადგენს, რომლებიც მოქმედებენ ადამიანთა სურვილებისაგან დამოუკიდებლად და ქმნიან იმ სახიფათო „დანალმულ ეკონომიკურ ზონას", რომლის გაუთვალისწინებლობა ბიზნესმენს სრული გაკოტრებით ემუქრება. ამ კანონთა მოქმედების მექანიზმის საფუძვლიანი ცოდნა კი, მას საშუალებას აძლევს არა მარტო უზრუნველყოს საკუთარი ბიზნესის ეკონომიკური უსაფრთხოება, არამედ გამოიყენოს ისინი თავის სასარგებლოდ, რომლის რეალური საფასური საკუთარი ბიზნესის აყვავებაა. ამდენად, ნებისმიერი წარმატების მაძიებელი ბიზნესმენისათვის ეკონომიკის კანონების არსის და მათი მოქმედების მექანიზმის ცოდნას სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს.

თუ გულდასმით დავაკვირდებით ჩვენს გარემომცველ რეალობას, ვნახავთ, რომ მასში ჰარმონია და მკაცრი წესრიგია გამეფებული, რაც არავის აოცებს. სამყაროს ეს დასაბამისეული წესრიგი ბუნების კანონების მოქმედებითაა გამოწვეული. ისინი რომ არ არსებულიყო, ყველაფერი სამუდამოდ უსახური ქაოსის მდგომარეობაში დარჩებოდა. შესაბამისად არ იარსებებდა სიცოცხლე და აზროვნება.

განსაზღვრული წესრიგი სუფევს სამყაროს იმ ნაწილშიც, რომელიც ადამიანთა სამეურნეო საქმიანობას – ბიზნესს მოიცავს, სადაც, ამ წესრიგს ეკონომიკის კანონების მოქმედება განაპირობებენ.

ეკონომიკის კანონების კვლევა ჯერ კიდევ ფიზიოკრატებმა დაიწყეს XVIII საუკუნეში. მას შემდეგ ამ პრობლემაზე იმდენი დაიწერა, რომ სათქმელი და საკამათო თითქმის აღარაფერი დარჩა. თუმცა, ეკონომიკის მეცნიერების თანამედროვე გადმოსახედიდან მიღწეულის კრიტიკული ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ეკონომიკის კანონების პრობლემას ჯერ კიდევ ბევრი თეთრი ლაქა შემორჩა. ეს, პირველ რიგში, ამ კანონთა ძირითად ნიშნებს, აგრეთვე ეკონომიკის კანონების და ეკონომიკის პრინციპების გამიჯვნის საკითხს შეეხება.

ეკონომიკის თანამედროვე მეცნიერებაში ეკონომიკის კანონების ისეთ ნიშნებს გამოყოფენ, როგორიცაა: **არსებითობა, ობიექტურობა, აუცილებლობა, მდგრადობა და განმეორებადობა.** მაგრამ ამასთან, ყურადღების გარეშეა დატოვებული მათი საყოველთაო ხასიათი. ამ თვალსაზრისით, ეკონომიკის კანონად შეიძლება მიჩნეული იქნას მხოლოდ ისეთი კონკრეტული მიზეზ–შედეგობრივი კავშირი, რომელიც მთელი ეკონომიკის მასშტაბით გამოვლინდება. ვიწრო მასშტაბებში არსებული მიზეზ-შედეგობრივი დამოკიდებულება ეკონომიკის კანონს არ წარმოადგენს, რამდენადაც ასეთი კავშირი კანონზომიერების ფორმას ღებულობს და მოქმედების შეზღუდული არეალით ხასიათდება. ასევე, თანამედროვე მეცნიერებაში ეკონომიკის ობიექტურ კანონად მიჩნეული ზოგიერთი თეორიული დებულება მხოლოდ ადამიანთა მიერ შექმნილი პრინციპია.

თანამედროვეობის ეკონომისტთა ერთი ნაწილი აღიარებს ადამიანების ნებისაგან დამოუკიდებელი ეკონომიკის ობიექტური კანონების არსებობას, ხოლო მეორე ნაწილი, მაგალითად, **კ. მაკკონელი** და **ს. ბრიუ**, იმდენად აკნინებენ მათ მნიშვნელობას, რომ პრინციპებთან, მოდელებთან და თეორიებთან აიგივებს და მათ სინონიმად მიიჩნევს. ეკონომიკის მეცნიერების ამ ფუნდამენტური ცნებების საფუძვლიანი შესწავლა გვიჩვენებს, რომ მათ შორის საკმაოდ დიდი განსხვავებაა. ამჟამად, განსაკუთრებით აქტუალურია ეკონომიკის კანონებისა და პრინციპების გამიჯვნა, გარეგნული მსგავსების გამო, ისინი ერთმანეთში არიან აღრეული, ამის გარდაუვალი შედეგი პარალოგიკური აზროვნებაა, რაც შემდეგ უარყოფითად აისახება ბიზნესის პრაქტიკაზეც.

არაპირდაპირ ამავე თვალსაზრისს იზიარებს ზოგიერთი ქართველი ავტორიც.

ეკონომიკის კანონებსა და ეკონომიკის პრინციპებს შორის

მსგავსება იმაში გამოიხატება, რომ ისინი ეკონომიკურ მოვლენათა შორის განსაზღვრულ მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებს ასახავენ, ხოლო პრინციპული განსხვავება შემდეგია:

პირველი, ეკონომიკის კანონი პოზიტიური კვლევის შედეგია და პასუხობს კითხვაზე: როგორია მოვლენათა შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი **ობიექტურად,** თავისთავად, ადამიანთა ნებისა და სურვილებისაგან დამოუკიდებლად. ეკონომიკის პრინციპი ყალიბდება ადამიანთა მიერ **სუბიექტურად,** ნორმატიული კვლევის საფუძველზე და გვიჩვენებს თუ როგორი უნდა იყოს ჩვენთვის საინტერესო მოვლენათა შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი, რათა წინასწარ დასახული მიზანი იქნას მიღწეული. მოცემულ შემთხვევაში ადამიანები ხელოვნურად ქმნიან ისეთ მიზეზობრივ მოვლენას, რომელიც სასურველ ეკონომიკურ შედეგს გამოიწვევს.

აქედან გამომდინარე, ეკონომიკის პრინციპი ესაა, რაიმე მიზნის მისაღწევად სუბიექტურად ჩამოყალიბებული მოქმედების წესი. ე.ი. ეკონომიკის კანონები ობიექტურ, ადამიანთა ნებისაგან დამოუკიდებელ კავშირ-ურთიერთობებს ასახავენ, ხოლო ეკონომიკის პრინციპები სუბიექტურ, ადამიანების მიერ შემუშავებულ და დაცულ თამაშის წესებს. ამდენად, მათი გაიგივება სერიოზული მეთოდოლოგიური შეცდომაა. ამ მოსაზრების საწინააღმდეგოდ ეკონომიკის სუბიექტური კანონების არსებობის შესაძლებლობას უშვებს ქართველ მეცნიერთა ერთი ნაწილი. მათ შორის, როგორც ფილოსოფოსები, ისე ეკონომისტები, რომლებიც ეკონომიკის კანონების მთელ სისტემას ობიექტურ და სუბიექტურ კანონებად ყოფენ.

მეორე, ბუნების კანონების მსგავსად, ეკონომიკის კანონების მოქმედების შეჩერება, შეცვლა ან მათი მოქმედების მექანიზმში ჩარევა შეუძლებელია, მაშინ როდესაც ეკონომიკის პრინციპების დარღვევა რაიმე სირთულეს არ წარმოადგენს, თუმცა, ამას შეიძლება კატასტროფული შედეგებიც კი მოყვეს. მკითხველი ალბათ დაგვეთანხმება, რომ არავის ხელეწიფება მსოფლიო მიზიდულობის კანონის მოქმედების შეჩერება ან გაუქმება, მაშინ როდესაც ადამიანები თავის მიერ შემუშავებულ პრინციპებს დიდი დანაკარგების მიუხედავად, საკმაოდ ხშირად არღვევენ.

ეკონომიკის კანონებისა და პრინციპების განმასხვავებელი ნიშნების განხილვა გვიჩვენებს, რომ ეკონომიკის კანონად მიჩნეული ზოგიერთი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის ამსახველი თეორიული დებულება მხოლოდ პრინციპია და არა კანონი. ასეთია მაგალითად, ე.წ. წარმოების საშუალებათა წარმოების უპირატესი ზრდის, ფულისა და საქონლის მასების შესაბამისობის, საშუალო ხელფასთან შედარებით შრომის მწარმოებლურობის წინმსწრები ტემპით ზრდის „ეკონომიკური კანონები“ და სხვა. ისინი ეკონომიკის კანონები არ არიან იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ მათი მოქმედების შეჩერება ან გაუქმება ნებისმიერ დროს შეიძლება.

იმის გამო, რომ ეკონომიკის კანონები და პრინციპები თეორიულად ერთმანეთისაგან ჯერ კიდევ არაა გამიჯნული, სწავლული ეკონომისტები, როდესაც რაიმე პრობლემის გადაწყვეტის ეფექტურ პრინციპს მიაგნებენ, მაშინვე საზეიმოდ აცხადებენ ეკონომიკის ახალი კანონის აღმოჩენის შესახებ, რაც ჩვენს მიერ წარმოდგენილი არგუმენტების მიხედვით მცდარია. თუმცა, ასეთი პრინციპის აღმოჩენა მეცნიერისათვის არანაკლებ საპატიოა.

ეკონომიკის კანონთა შემეცნების პროცესში დაშვებული მეთოდოლოგიური შეცდომები ძირითადად იმ გარემოებითაა გამოწვეული, რომ ხშირად მოვლენათა არსში წვდომის ნაცვლად მხოლოდ მათი გამოვლენის ზედაპირული ფორმების ანალიზით კმაყოფილდებიან. ეკონომიკა კი საზოგადოებრივი საქმიანობის ის განსაკუთრებული სპეციფიკური სფეროა, სადაც მიმდინარე პროცესებსა თუ მოვლენებზე ადამიანთა ცხოვრებისეული ზედაპირული და გამრუდებული წარმოდგენები მათი ჭეშმარიტი ბუნებისაგან რადიკალურად განსხვავდება. ამიტომ ასეთ წარმოდგენებზე დაფუძნებულ თეორიულ დასკვნებს და შესაბამის სამეურნეო გადაწყვეტილებებს უარყოფითი და თანაც ტრაგიკული შედეგები მოჰყვება ხოლმე როგორც მიკროეკონომიკის დონეზე, ისე მაკროეკონომიკის მასშტაბით.

არსებითად განსხვავდება ერთმანეთისაგან აგრეთვე ეკონომიკის კანონები და მოდელები. მოდელი ეკონომიკის ნებისმიერი ობიექტის, მოვლენის ან პროცესის გამარტივებული გამოსახვაა მათემატიკური, ფიზიკური ან გეომეტრიული სახით. არასწორია აგრეთვე, თეორიისა თუ ცალკეული დებულებების ეკონომიკის კანონებთან გაიგივებაც. კანონებისაგან განსხვავებით, თეორია გარემომცველი რეალობის ამა თუ იმ სფეროს და მასში მიმდინარე უამრავი პროცესის განმსაზღვრელი კანონებისა და კანონზომიერებების სისტემური სახით წარმოდგენაა.

ამრიგად, ეკონომიკის კანონები ასახავენ დოვლათის წარმოების, განაწილების, გაცვლისა და მოხმარების პროცესში ეკონომიკურ ობიექტებს, მოვლენებსა და პროცესებს შორის ჩამოყალიბებულ არსებით, ობიექტურ, საყოველთაო, აუცილებელ, მდგრად და განმეორებად მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებს, რომელთა ხელოვნურად შექმნა, შეჩერება, შეცვლა ან გაუქმება შეუძლებელია.

ეკონომიკის კანონებს შორის უმნიშვნელოვანესია შემდეგი:

– მოთხოვნილებათა შემოუსაზღვრელობის კანონი;

– ეკონომიკის რესურსების შემოსაზღვრულობის კანონი;

– მზარდ ფარულ დანახარჯთა კანონი;

– წარმოების ფაქტორთა კლებადი უკუგების კანონი;

– კლებადი საზღვრითი სარგებლიანობის კანონი;

– მოთხოვნის კანონი;

– მიწოდების კანონი;

– მოსახლეობის პირადი მოხმარების სტრუქტურის მათ შემოსავლებთან დამოკიდებულების კანონი (ენგელის კანონი);

– ეკონომიკის ციკლური ზრდის კანონი;

– წარმოების ფაქტორული შედგენილობის ციკლური ზრდის კანონი;

– ეროვნული წარმოების ეკონომიკური ეფექტიანობის ციკლური ზრდის კანონი და სხვა.

ეკონომიკის პრინციპთა შორის, რომლებიც ბიზნესშიც შეიძლება იქნან გამოყენებული, ყველაზე არსებითია შემდეგი:

პირველი, ეფექტიანობის პრინციპი;

მეორე, სამეურნეო სუბიექტების სამეწარმეო თავისუფლებისა და ეკონომიკის დარგებს შორის წარმოების ფაქტორთა თავისუფალი გადადინების უზრუნველყოფის პრინციპი;

მესამე, კონკურენციის დაცვისა და ეკონომიკის მონოპოლიზაციის შეზღუდვის პრინციპი;

მეოთხე, ეკონომიკის თვითრეგულირების საბაზრო მექანიზმისა და სახელმწიფოებრივი რეგულირების ოპტიმალური შეხამების პრინციპი;

მეხუთე, ეკონომიკურად მიზანშეწონილ საზღვრებში სოციალური სამართლიანობის დაცვის პრინციპი;

მეექვსე, კერძო საკუთრების ხელშეუხებლობის პრინციპი;

მეშვიდე, ბიზნესში პირადი მოტივების პრიორიტეტულობის პრინციპი;

მერვე, მიმოქცევაში მყოფი ფულის მასის ქვეყნის მასშტაბით გასაყიდად გამოტანილ საქონლისა და მომსახურების ღირებულებასთან შესაბამისობის პრინციპი;

მეცხრე, შრომის მწარმოებლურობის საშუალო ხელფასთან შედარებით უპირატესი ზრდის პრინციპი და სხვა.

ეკონომიკის პრინციპების გაგების ავტორისეული მიდგომის ფონზე ეჭვს იწვევს გ. მენქიუს გახმაურებულ სახელმძღვანელოში – **„ეკონომიკის პრინციპები“,** ეკონომიკის პრინციპებად მიჩნეული თეორიული დებულებების ჩამონათვალიც, რაშიც დაინტერესებული მკითხველი თვითონვე დარწმუნდება. ამასთან, ფაქტიურად აღნიშნული ე.წ. პრინციპები ეკონომიკის თეორიის პარადიგმებადაა მიჩნეული, რის შედეგადაც პარალოგიკური აზროვნება ამ სახელმძღვანელოს თავიდან ბოლომდე გასდევს.

გ. მენქიუს მიხედვით, ეკონომიკის თეორიის ფუძემდებლური პრინციპებია:

პირველი, ადამიანები ალტერნატივების წინაშე დგანან;

მეორე, ნივთის დანახარჯი არის ის, რასაც ვთმობთ ამ ნივთის ხელში ჩასაგდებად;

მესამე, რაციონალური ადამიანი გადაწყვეტილების მიღებისას ზღვრულ ანალიზს იყენებს;

მეოთხე, ადამიანები სტიმულებზე რეაგირებენ;

მეხუთე, ვაჭრობას შეუძლია ყველას მდგომარეობა გააუმჯობესოს;

მეექვსე, ბაზრები, როგორც წესი, ეკონომიკური საქმიანობის ორგანიზების კარგი საშუალებაა;

მეშვიდე, მთავრობას ზოგჯერ შეუძლია ბაზრის ფუნქციონირების შედეგების გაუმჯობესება;

მერვე, ქვეყნის ცხოვრების დონე დამოკიდებულია საქონლისა და მომსახურების წარმოების უნარზე;

მეცხრე, ფასები იზრდება, როდესაც მთავრობა ძალიან ბევრ ფულს ბეჭდავს;

მეათე, საზოგადოება მოკლევადიან პერიოდში დგას ინფლაციასა და უმუშევრობას შორის ალტერნატივის წინაშე.

დებულებათა წარმოდგენილი ჩამონათვალის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ისინი ჯერ ერთი, ეკონომიკის თეორიის ჩვეულებრივი თეორიული დებულებებია და არა პრინციპები. მეორე, ეს დებულებანი არც ისეთი ფუნდამენტურნი არიან, რომ მეცნიერების ამ დარგს დაედონ საფუძვლად.

გ. მენქიუს **„ეკონომიკის პრინციპები“** ერთ-ერთი რიგითი სახელმძღვანელო რომ იყოს, საგანგაშო არაფერი იქნებოდა. მაგრამ უბედურება იმაშია, რომ ყოველგვარი კრიტიკული შეფასების გარეშე, იგი ეკონომიკის იდეალურ სახელმძღვანელოდ აღიარეს, მონოპოლიური სტატუსი მიანიჭეს და საქართველოს წამყვან უმაღლეს სასწავლებლებში უყოყმანოდ დანერგეს. ხოლო დასკვნების გამოტანა იმის შესახებ, თუ რა შედეგები შეიძლება მოჰყვეს ამ დაუფიქრებელ ნაბიჯს, როგორც ეკონომიკის მეცნიერების განვითარების, ისე სამეურნეო პრაქტიკისათვის, მკითხველისათვის მიმინდვია.

ეკონომიკის კანონებთან მჭიდროდ დაკავშირებული ცნებაა

ეკონომიკის კანონზომიერებანი. ამასთან, მათ შორის არსებობს როგორც მსგავსება, ისე განსხვავება. ზოგადად, კანონზომიერება რეალურ პირობებში რომელიმე ზოგადი კანონის ან კანონთა სისტემის გამოვლენის კონკრეტული ფორმაა. მათ შორის მსგავსება იმაში გამოიხატება, რომ კანონის მსგავსად კანონზომიერებაა ნებისმიერი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი, რომელიც კანონისადმი წაყენებულ რომელიმე მოთხოვნას არ აკმაყოფილებს. მათ შორის არსებული ძირითადი განსხვავება ისაა, რომ ეკონომიკის კანონს საყოველთაო ხასიათი აქვს და მისი მოქმედების ველი ეკონომიკის ფართო არეალზე ვრცელდება, მაშინ როდესაც კანონზომიერება მხოლოდ შემოსაზღვრულ პირობებში გამოვლინდება.

ეკონომიკის და ბუნების კანონები ერთმანეთს ემსგავსებიან ობიექტური ბუნებით. შესაბამისად, ისინი ადამიანთა ნებისაგან დამოუკიდებლად მოქმედებენ, რომლებიც თავიანთი სურვილების მიუხედავად, ამ კანონების მოქმედებას ემორჩილებიან.

კანონთა ამ ორ ჯგუფს შორის ძირითადი განსხვავება იმაში გამოიხატება, რომ ბუნების კანონები ცხადად და მკვეთრად გამოვლინდებიან, მაგალითად, მსოფლიო მიზიდულობის კანონი. ეკონომიკის კანონები კი თავს მხოლოდ სხვა თანაბარ პირობებში, დანარჩენი ფაქტორების უცვლელობისას ამჟღავნებენ.

ეკონომიკის კანონების ობიექტური ხასიათი სრულიადაც არ ნიშნავს, რომ ისინი მოქმედებენ, როგორც უმართავი და სტიქიური ძალა. მათი მოქმედების მექანიზმის შემეცნების საფუძველზე მეწარმეებს შეუძლიათ არა მარტო თავი აარიდონ უამრავ ეკონომიკურ საფრთხეს, არამედ წარმატებით გამოიყენონ ისინი დასახული მიზნების მისაღწევად, ხოლო გაუთვალისწინებლობის შემთხვევაში მათი მოქმედების შედეგები შეიძლება კატასტროფული იყოს. ეკონომიკის თეორიასა და პრაქტიკაში ამ დებულების დამადასტურებელი არაერთი ფაქტი არსებობს.

ანალოგიისთვის შეიძლება მოვიტანოთ სამყაროს ერთ-ერთი ფუნდამენტური კანონი – მსოფლიო მიზიდულობის კანონი. თუ ადამიანი დიდ სიმაღლეზე ყოფნისას არ გაითვალისწინებს ამ კანონის მოქმედებას, მისი სიცოცხლე ტრაგიკულად დასრულდება. იგივე კანონის მოქმედება საფუძვლად უდევს ჰიდროელექტროსადგურების მუშაობას, სადაც წყლის ვარდნის ენერგია ელექტროენერგიად გარდაიქმნება და ადამიანებისათვის უამრავი შეუფასებელი სიკეთე მოაქვს.

მსგავს შედეგებს იწვევს ეკონომიკის კანონების გათვალისწინება, თუ იგნორირება ბიზნესშიც. ასე მაგალითად, **ენგელის კანონის** თანახმად, მოსახლეობის შემოსავლების დონე განსაზღვრავს მატერიალური დოვლათის მოხმარების სტრუქტურას. კერძოდ, დაბალი შემოსავლების პირობებში მოხმარების სტრუქტურაში დიდია სასურსათო პროდუქტების და ყოველდღიური მოხმარების არასასურსათო პროდუქტების ხვედრითი წილი და შესაბამისად, მცირეა ძვირადღირებული დოვლათის სახეობებისა და ფუფუნების საგნების წილი. შემოსავლების მატების კვალობაზე იზრდება ძვირადღირებული ფუფუნების საგნების წილი და მცირდება სასურსათო და ყოველდღიური მოხმარების არასასურსათო საქონლის წილი. თუ ამჟამინდელი საქართველოს პირობებში ბიზნესმენი გაითვალისწინებს ამ კანონის მოქმედებას და ორიენტაციას აიღებს მოსახლეობის ფართო ფენებისათვის ხელმისაწვდომი საქონლის მასობრივ წარმოებაზე, მისი წარმატება გარანტირებული იქნება. იმ შემთხვევაში კი, თუ იგი მთლიანად ძვირადღირებული საქონლის წარმოებაზე გადაერთვება, მისი რეალიზაცია გაუჭირდება და ამდენად შესაძლოა გაკოტრდეს.

ასევე, **ეკონომიკური რესურსების შემოსაზღვრულობის კანონის** მოქმედების უშუალო შედეგი მათი იშვიათობა და სიძვირეა, რაც ბიზნესმენებს აიძულებს რაციონალურად გამოიყენოს ისინი. რომ არ არსებულიყო აღნიშნული კანონი, ბიზნესში არ იარსებებდა ეფექტიანობის პრობლემაც. თუ ბიზნესმენი არ გაითვალისწინებს რესურსების შემოსაზღვრულობას და არაეფექტიანად გამოიყენებს მათ, იგი გარდაუვალად გაკოტრდება. სწორედ ამიტომ ეს კანონი ეფექტიანობას ბიზნესის არსებობის წესად აქცევს.

მსგავსი შედეგები მიიღება უფრო რთული შინაარსის მქონე **წარმოების ფაქტორთა კლებადი უკუგების კანონის** შემთხვევაშიც. ამ კანონის შესაბამისად, წარმოების მოცემული ფაქტორის ყოველი ერთი ერთეულით გადიდება სხვა ფაქტორების უცვლელობის პირობებში სულ უფრო ნაკლები რაოდენობით საქონლის ნამატს იძლევა. ამ კანონის ერთ-ერთი შედეგის თანახმად, ფირმა ოპტიმალურად ფუნქციონირებს და ამდენად, მაქსიმალურ მოგებას იღებს, როდესაც მასში მუშათა ისეთი ოპტიმალური რაოდენობაა დასაქმებული, რომლებისთვისაც შრომის საზღვრითი პროდუქტი შრომის ბაზარზე წონასწორული ხელფასის ტოლია. თუ ფირმა ოპტიმალურზე ნაკლები რაოდენობით მუშახელს დაასაქმებს, მაშინ იგი პოტენციურად მისაღები მოგების ნაწილს დაკარგავს. იმ შემთხვევაში, კი როდესაც მუშათა რაოდენობა ოპტიმალურ რაოდენობას გადააჭარბებს, ყოველი ახლად მიღებული მუშის მიერ შექმნილი საზღვრითი პროდუქტი მასზე გაცემულ ხელფასზე ნაკლები აღმოჩნდება, რაც მოგების შემცირებას გამოიწვევს. დამატებით მიღებულ ყოველ მუშაზე ეს ტენდენცია კიდევ უფრო გაძლიერდება, რასაც ზარალის ზრდა და ფირმის გაკოტრება მოყვება შედეგად. იგივე დასკვნები და შედეგები მიიღება კაპიტალის საზღვრითი პროდუქტის დინამიკის შემთხვევაშიც.

ბიზნესის პრაქტიკიდან უამრავი მსგავსი მაგალითის მოყვანა შეიძლება, რაც ასაბუთებს ყოველდღიურ სამეწარმეო პრაქტიკაში ეკონომიკის კანონების შემეცნებისა და მათი გათვალისწინების აუცილებლობას.